

College van regeringscommissarissen

In het hoger onderwijs

Generaal Jacqueslaan 139

1050 Brussel

Tel. 02 649 81 75 – Fax 02 646 46 16

jhdhondt@vub.ac.be

www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/regeringscommissariaat

Aan mevrouw Hilde Crevits
Viceminister-president van de Vlaamse
Regering
Vlaams minister van Onderwijs
Hendrik Consciencegebouw,
7de verdieping
Koning Albert II-laan 15
1210 BRUSSEL

uw kenmerk

SVD/2016/001

HC-2016/0118-9878

ons kenmerk

OND/COL/JD/DDV/16-12

bijlagen

bundel

vragen naar/e-mail

Dirk De Vogelaere

dirk.devogelaere@regcom.be

telefoonnummer

02 646 09 97

datum

5 april 2016

Betreft: factuur voor forfaitaire en extra studiekosten

Mevrouw de Minister,

Gevolggend aan uw brief van 18 januari 2016 vindt u hierbij de resultaten van het onderzoek dat de regeringscommissarissen hebben gevoerd met betrekking tot de factuur voor forfaitaire en extra studiekosten in het hoger onderwijs. Bij het onderzoek werd uitgegaan van de 4 concrete vragen die u in uw brief heeft vermeld. Er is bij iedere vraag geopteerd voor een opsplitsing tussen universiteiten en hogescholen. Na elk onderdeel werden er ook conclusies geformuleerd.

Hieronder volgt een samenvatting van de bevindingen. Als bijlage gaan de detailantwoorden van iedere regeringscommissaris voor de instelling(en) waarvoor hij of zij bevoegd is.

- I. Welke methodes hanteren universiteiten en hogescholen om studiekosten die buiten het studiegeld vallen aan te rekenen aan studenten?

I.1. Universiteiten

In iedere universiteit worden er extra kosten, buiten het studiegeld, gegenereerd. Deze worden ook, in ieder geval ten dele, doorgerekend aan de studenten. Twee van de 5 universiteiten pogen dit te nuanceren door erop te wijzen dat er centraal geen bijkomende kosten worden aangerekend - bij één universiteit heet het zelfs dat er "standaard" geen extra studiekosten buiten het studiegeld worden aangerekend - maar dan gebeurt dit bijna altijd, en dit op uiteenlopende wijze, wel per opleiding of faculteit.

Soms wordt de last gedeeld door studenten enerzijds en vakgroepen, faculteiten,... anderzijds. In één universiteit zijn de domeinen waarin er bijkomende kosten voor de studenten worden aangerekend zelfs uiterst minimaal.

**Vlaamse
overheid**

De aldus aangerekende bijkomende kosten zijn zeer divers. Een selectie: cursusmateriaal en vakliteratuur, handboeken, pc/laptop, gebruik van goederen, specifieke evenementen (alleen indien in rechtstreeks verband met de organisatie van de opleiding), buitenlandse excursies (soms gedeeltelijk) en buitenlandse stages (zoveel mogelijk in het kader van Erasmus, maar de beurzen daarvoor kunnen niet alles dekken), labo's, ontwerpmaterialen.

Wat de aanrekeningsmethode betreft, wordt er weinig gebruik gemaakt van forfaitaire aanrekeningen en zeker niet zonder motivering erbij, maar wordt er hoofdzakelijk met individuele facturen gewerkt. Eén universiteit stelt zelfs expliciet de forfaitaire ateliërgelden die van toepassing waren in het hogescholenonderwijs afgeschaft te hebben voor de opleidingen die geïntegreerd zijn in de universiteit.

Vaak wordt een onderscheid gemaakt tussen verplichte, optionele en individuele kosten. Het kostenplaatje wordt dan mee en naar eigen inzichten ingevuld door de student zelf. Ook het "bundelen" van aankopen of het voorzien van allerlei faciliteiten (zoals de beschikbaarheid van handboeken in de bibliotheken) kan ervoor zorgen dat de kosten minder hoog uitvallen voor de student.

Eén universiteit stelt expliciet een onderscheid te maken tussen diploma- en creditcontracten enerzijds en examencontracten anderzijds. In dit laatste geval wordt er eenmalig een bedrag voor toegang tot het account van de universiteit in kwestie gevraagd.

Dezelfde universiteit geeft aan dat men via de studiefiche in de studiegids vóór de aanvang van de inschrijvingsperiode kennis kan nemen van leermateriaal (met vermelding van de exacte of geschatte prijs) en van de bijkomende kosten die zijn verbonden aan het opleidingsonderdeel (laboratoriumbenodigdheden, excursies).

1.2. Hogescholen

Alle hogescholen rekenen extra kosten aan naast het studiegeld. De aangerekende kosten zijn zeer divers. Zo worden kosten aangerekend voor studiereizen, uitstappen, verbruikt materiaal, kopieën, goederen en grondstoffen voor practica en werkcolleges, uniform, beschermkledij, individuele softwarelicenties, ...

Er worden daarbij 3 methodes van aanrekening gehanteerd. Bepaalde hogescholen rekenen enkel kosten aan via een individuele gedetailleerde factuur met opgave van de aard van de aangerekende kost (al dan niet na aanvankelijke aanrekening van een voorschot), andere hogescholen werken met een forfait terwijl nog andere opteren voor een gemengd systeem van zowel een forfait (gebaseerd op de kostenhistoriek van de voorbije jaren) met daarnaast nog eens een individuele factuur per student. Het werken met een forfait wordt gemotiveerd vanuit administratieve planlastvermindering.

Afhankelijk van de gekozen studierichting kan het bedrag van de forfaits oplopen tot enkele honderden euro. Enkele hogescholen houden wel rekening met het aantal opgenomen studiepunten. Hoe minder studiepunten, hoe lager het forfait. Eén hogeschool maakt een onderscheid tussen studiepakketten van minder dan 27 studiepunten en die van 27 of meer, een andere legt de grens op 45 studiepunten, nog een andere op 30 studiepunten. Wanneer het gaat over deelname aan evenementen bepaalt het aantal deelnemers mee de kostprijs. Voor de studenten met een examencontract geldt een andere regeling dan voor studenten met een diploma- of creditcontract.

Uit voorbeelden van studentenfacturen blijkt dat de doorgerekende kosten op de facturen meestal duidelijk omschreven zijn per item met vermelding van de bedragen. De forfaitaire kosten worden gedifferentieerd hetzij per opgenomen opleidingsonderdeel per opleiding, hetzij per aantal opgenomen studiepunten.

Conclusies vraag 1.

1. Zowel de universiteiten als de hogescholen rekenen, minstens ten dele, extra kosten aan naast het studiegeld.
2. De aangerekende kosten zijn zeer divers.
3. Naar methodes van aanrekening toe wordt er door de universiteiten hoofdzakelijk een systeem van individuele facturering gehanteerd terwijl er bij de hogescholen zowel met individuele facturen als met forfaits of een mengvorm van beide wordt gewerkt.

4. De doorgerekende kosten op de facturen blijken meestal duidelijk omschreven en met vermelding van de bedragen te zijn. Ook de forfaitaire kosten worden doorgaans goed gemotiveerd en gedifferentieerd.
5. Zowel bij de universiteiten als bij de hogescholen wordt er in een aantal gevallen rekening gehouden met het aantal opgenomen studiepunten en een onderscheid gemaakt tussen diploma- en creditcontracten enerzijds, en examencontracten anderzijds.

II. Houden de instellingen daarbij voldoende rekening met de regelgeving ter zake?

II.1. Universiteiten

Er wordt vastgesteld dat er eigenlijk geen externe, algemene regelgeving uitgaande van de overheid bestaat. Bij ontstentenis van centraal vastgelegde, externe bepalingen zijn de universiteiten dan ook aangewezen op hun eigen reglementen om deze materie te regelen.

Bij één universiteit is er in ieder geval een zeer goed uitgewerkte interne procedure. De basis voor de aanrekening van extra studiekosten is er vastgelegd in het onderwijs- en examenreglement: het moet om specifieke en in omvang beperkte kosten gaan voor gebruik van goederen en organisatie van specifieke evenementen die rechtstreeks verband houden met de organisatie van de opleiding. Daarnaast zijn er "facultaire" aanvullingen waarin specifiek wordt aangegeven voor welke zaken kosten aangerekend worden. Uit een antwoord op een vraag op de site met vragen en antwoorden van deze universiteit (FAQ) blijkt dat wanneer een student ondanks herhaalde aanmaningen een specifieke extra studiekost niet betaald heeft, hij voor het desbetreffende vak een beoordeling "niet afgelegd" kan krijgen. Dit is weliswaar een beoordeling onder opschortende voorwaarde. Mocht hij toch nog betalen, dan kan de examencommissie beslissen dat de student alsnog het werkelijk behaalde cijfer krijgt toegekend en eventueel kan slagen. Er wordt door deze universiteit uitdrukkelijk benadrukt dat deze pagina's informatief bedoeld zijn en geenszins de status van reglement hebben. Ten slotte is deze universiteit ook net gestart met een project "maximumfactuur" dat ertoe moet leiden dat de kost in geen geval een bepaald bedrag zal mogen overschrijden. Het staat als dusdanig in het beleidsplan Onderwijs en Studenten van de universiteit.

Een andere universiteit beperkt zich tot de mededeling dat er maximaal naar wordt gestreefd om eventuele bijkomende opleidingsgebonden studiekosten hoogstens ten dele te verhalen op de studenten. Daartoe werd een commissie ingesteld waarvan de doelstellingen zijn geëxpliciteerd in een werkingsreglement en die hiervoor een aantal geormerkte fondsen beheert.

Voor het overige verwijzen sommige instellingen naar bepalingen inzake studentenvoorzieningen of dienstverlening aan studenten die in een materiële of sociale probleemsituatie verkeren, maar die hebben veeleer te maken met de problematiek van vraag IV hieronder.

II.2. Hogescholen

Ook voor de hogescholen geldt dat er geen externe dwingende bepalingen voorhanden zijn. Bijgevolg dienen ook zij dit te regelen via hun interne reglementen. De aanrekening van extra studiekosten vindt in nagenoeg alle hogescholen haar rechtsgrond in de onderwijs- en examenregeling van de desbetreffende hogescholen. Bij één enkele hogeschool werd vastgesteld dat ze niet altijd haar eigen reglement consequent volgt. Men verhoogde er de forfaitaire studiekost voor buitenlandse studenten van 200 naar 1.000 EUR. Een hogere forfaitaire studiekost dient er volgens de onderwijs- en examenregeling de goedkeuring van het bestuurscomité te krijgen. Dit is niet gebeurd. Bovendien voorziet het algemeen onderwijs- en examenreglement geen afzonderlijke regeling voor buitenlandse studenten. Na tussenkomst van de regeringscommissaris zal hieraan naar volgend academiejahr toe evenwel voor een groot deel geredieerd worden en zullen de bedragen gelijk getrokken worden (d.w.z. naar beneden).

In ongeveer de helft van de hogescholen neemt het hogeschoolbestuur elk jaar een afzonderlijke beslissing over de forfaitaire bedragen per opleiding. Meestal worden de studenten voor advies hierbij betrokken via de studentenraden of via opleidingsraden met vertegenwoordiging van studenten. Men houdt rekening met het reële verbruik per opleiding. Doorgaans is het zo dat men vertrekt met een bepaald forfait dat eventueel in de loop van het jaar hoger kan oplopen, maar men legt ook het maximum bedrag op voorhand vast. In het geval van (eerder occasionele) evenementen kan het zijn dat hierover in een specifieke aanvullende reglementering duidelijkheid wordt verschaft. Globaal mag men wel stellen dat deze aanrekeningen gemotiveerd zijn en gestoeld op het reële verbruik.

Minstens 3 hogescholen hadden oorspronkelijk in hun onderwijs- en examenregeling sancties ingeschreven waarbij een student die geen correcte betaling doet niet langer kan deelnemen aan de onderwijs- en examenactiviteiten. Hoewel dit in de praktijk slechts hoogst uitzonderlijk is toegepast – één hogeschool deed dit wat de toegang tot de onderwijsactiviteiten betreft – heeft men in de schoot van de hogescholen toch beslist dat een dergelijke bepaling ook formeel niet thuis hoort in een reglement. Sancties worden dan ook niet meer voorzien.

Conclusies vraag II.

1. Er bestaat noch voor de universiteiten noch voor de hogescholen externe van de overheid uitgaande regelgeving m.b.t. forfaitaire en extra studiekosten.
2. De instellingen dienen dit dus te regelen via hun interne reglementen, wat nagenoeg overal ook gebeurt, meer bepaald via de onderwijs- en examenregeling.
3. In een geïsoleerd geval werd vastgesteld dat één hogeschool haar eigen reglement niet altijd heeft gevolgd. Na tussenkomst van de bevoegde regeringscommissaris zal dit in de toekomst evenwel niet meer gebeuren.
4. Sancties voor de studenten bij niet correcte betaling staan niet meer ingeschreven in de reglementen, maar het lijkt het College niet uitgesloten dat dit toch nog officieus als stok achter de deur wordt gehanteerd.

III. Hoe wordt gegarandeerd dat studenten te allen tijde duidelijk geïnformeerd zijn over het kostenplaatje van hun studies?

III.1. Universiteiten

Dit gebeurt op uiteenlopende wijze.

Vooreerst worden de onderwijs- en examenreglementen en hun eventuele facultaire aanvullingen vermeld, waarbij wordt aangegeven dat de studenten mee zetelen in de organen die deze reglementen goedkeuren. Dit mag geacht worden correct te zijn, maar zegt natuurlijk nog niets over het feit of alle individuele studenten wel goed geïnformeerd zijn over het kostenplaatje van hun studies. Voor dit laatste wordt dan vaak verwezen naar de facultaire bachelorbrochures en de ECTS-fiches. Deze vermelden doorgaans of er extra studiekosten zijn.

Andere universiteiten verwijzen naar hun website, infodagen, SID-IN'S, de onthaalweek, de beschikbare informatie bij de cursusdienst, informatiefiches van opleidingen, studiefiches in de studiegids,... om te onderstrepen dat de studenten over heel wat informatiebronnen beschikken die hen toelaten de (extra) kost van hun studie ten minste in te schatten. Het lijkt er wel op dat het vooraf doorgaans om richt- of globale bedragen gaat en de student pas bij daadwerkelijke inschrijving over exacte bedragen beschikt. Hierover zou transparanter en in een vroeger stadium gecommuniceerd kunnen worden.

III.2. Hogescholen

De mate waarin studenten of kandidaat-studenten concrete informatie kunnen terugvinden over de extra kosten verbonden aan de opleidingen is sterk verschillend van hogeschool tot hogeschool.

Bij 2/3 van de hogescholen worden de bedragen van de forfaitaire aanrekeningen duidelijk vooraf gecommuniceerd aan de studenten via de onderwijs- en examenregeling en de bijhorende reglementen op de websites van de hogescholen. Voor de andere hogescholen vermelden de sites weinig tot geen concrete informatie. Eén enkele site geeft een berekeningsmodule mee, maar sommige kosten zijn in deze berekeningsmodule niet begroot.

Ook de hoeveelheid aan informatie op de ECTS-fiches varieert van weinig tot veel. De ECTS-fiches van slechts een viertal hogescholen vermelden per opleidingsonderdeel de bijkomende studiekosten. Meestal blijft het bij een indicatie, ofwel zijn sommige kosten niet meegenomen, ofwel gaat het om losse niet nader gespecificeerde of samengeelde bedragen. De indruk blijft ook bestaan dat men de kost pas echt nauwkeurig kan kennen wanneer men reeds is ingeschreven. De meeste hogescholen communiceren naar eigen zeggen over de bijkomende kosten via infobrochures, op de infodagen of de eerste dagen van het academiejaar.

De hogescholen zouden transparanter kunnen communiceren over de te verwachten extra kosten. Ze zouden iets meer "gestructureerd" werk kunnen maken van het geven van (minstens) een indicatie van de globale extra kosten die zullen worden aangerekend in de loop van een academiejaar (o.m. studiereizen). Dit geldt ook voor de

kosten voor boeken en cursussen. Dit kan eenvoudig worden opgelost door hiervoor per opleiding een plaats op de website te voorzien. Deze samenvattende benadering lijkt eenvoudiger dan op elke individuele ECTS-fiche de bijhorende opleidingskosten te gaan vermelden. Dit belet echter niet dat het in het kader van de transparantie ook aangewezen is om – waar haalbaar – deze informatie zo veel als mogelijk op elke ECTS-fiche op te nemen. Aanvullend kunnen ook de bijkomende kosten verbonden aan specifieke opleidingsonderdelen in de ECTS fiches worden opgenomen.

Conclusies vraag III.

1. De hogeronderwijsinstellingen geven op verschillende wijzen informatie over extra kosten. De mate waarin ze dit doen is sterk verschillend van instelling tot instelling.
2. Als belangrijkste bronnen van informatie kunnen worden vermeld de onderwijs- en examenreglementen, de websites, diverse brochures, infodagen en in een aantal gevallen de ECTS-fiches.
3. Bij de universiteiten kunnen potentiële studenten doorgaans wel info over de kosten verkrijgen, maar veelal gaat het om richt- of globale bedragen. Het lijkt erop dat studenten pas bij daadwerkelijke inschrijving over exacte bedragen beschikt.
4. Twee derde van de hogescholen communiceert duidelijk vooraf de bedragen van de forfaitaire aanrekeningen via de website. Bij de andere bevatten de sites weinig tot geen concrete informatie. De ECTS-fiches van slechts een viertal hogescholen vermelden per opleidingsonderdeel de bijkomende studiekosten, en dan nog gaat het meestal slechts om een indicatie.
5. Naar het oordeel van het College zouden de hogeronderwijsinstellingen transparanter, in een vroeger stadium en meer gestructureerd kunnen communiceren over de te verwachten kosten. Dit kan eenvoudig worden opgelost door hiervoor per opleiding een plaats op de website te voorzien.

IV. Welke inspanningen doen instellingen om binnen hun sociaal beleid studenten met financiële moeilijkheden te helpen om deze kosten te dragen?

IV.1. Universiteiten

Alle universiteiten beschikken over een sociale dienst die enerzijds geldt als algemeen infopunt maar anderzijds ook als plaats waar de studenten terecht kunnen voor allerlei vormen van financiële steun. Eén universiteit specificeert dat het om de dienst studentenvoorzieningen gaat, maar doel en opzet zijn in ieder geval dezelfde. De universiteiten hebben goed uitgewerkte, zij het eigen, systemen, onderzoeken en werkwijzen waarin de criteria voor een tussenkomst worden bepaald. Vaak werken zij met doelgroepen, waarbij er een toets is aan bepaalde inkomensgrenzen of uitkeringen gekoppeld zijn aan een individueel sociaal dossier.

De financiële steun kan de vorm aannemen van:

- 1) huurtoelagen;
- 2) sociale toelagen;
- 3) externe beurzen;
- 4) renteloze studieleningen om tijdelijk of structureel tekort op te vangen (incl. mogelijkheid om een voorschot op de studietoelage te vragen);
- 5) mogelijkheid tot uitstel van betaling of gespreide betalingen;
- 6) uitwerken van verminderingen in het studiegeld indien studenten hier decretaal recht op hebben.

In een aantal gevallen worden er wel grenzen ingebouwd (algemeen diplomacontract van minstens 27 studiepunten, huurtoelagen beperkt tot beurs- en bijna-beurs-studenten, voor een manna die aansluitend gevolgd wordt op het eerste masterdiploma: enkel renteloze lening voor beursstudenten).

Eén universiteit verwijst expliciet naar een reglement voor dienstverlening aan studenten die in een materiële of sociale probleemsituatie verkeren.

Verder informeert en adviseert de sociale dienst over allerlei andere mogelijkheden om studiekosten te helpen dragen (kinderbijslag, werken als jobstudent, leefloon, betaald educatief verlof,...) en faciliteert ze de aanvragen voor een studietoelage van de Vlaamse overheid (met o.m. een berekening van de verwachte toelage). Dit alles gebeurt ad hoc of via de website en allerhande publicaties.

Jobdiensten van de universiteiten hebben verder een ruim aanbod van studentenjobs waardoor elke student die dit wenst op deze wijze zijn/haar budget kan aanvullen. Sommige universiteiten geven ook specifiek voorrang

aan studenten met een studietoelage van de Vlaamse Gemeenschap en/of met een persoonlijk sociaal dossier. In een enkel geval kan men ook "vakantiewerk" doen om zo bepaalde onkosten te betalen.

IV.2. Hogescholen

In alle hogescholen kunnen de studenten bij de dienst voor studentenvoorzieningen terecht voor financiële steun bij de studiekosten. De diensten studentenvoorzieningen van de hogescholen hebben een gestandaardiseerde procedure met eigen reglementen, vastgelegde werkwijzen,... waarin de criteria voor tussenkomst zijn bepaald. De financiële steun kan de vorm aannemen van:

- 1) niet terug te betalen toelagen (éénmalig, maandelijks of voor specifieke studiekosten);
- 2) het toekennen van (renteloze) leningen;
- 3) een voorschotmogelijkheid op een studietoelage;
- 4) uitstel van betaling of het aanbieden van een spreidingsplan voor de betalingen van de studentenfacturen.

Op andere plaatsen wordt in overleg met de opleidingen ook nagegaan hoe de studiekosten gedrukt kunnen worden (bv. maximum prijzen voor verplichte studiereizen).

In sommige hogescholen werden er tussenkomsten toegekend voor specifieke materiële steun (boeken en cursussen, studiemateriaal, ateliergeld,...). In andere hogescholen zijn deze financiële toelagen niet gekleurd, m.a.w. éénmaal de toelage ontvangen werd, kan de student ze aanwenden om er zijn studiekosten mee te betalen.

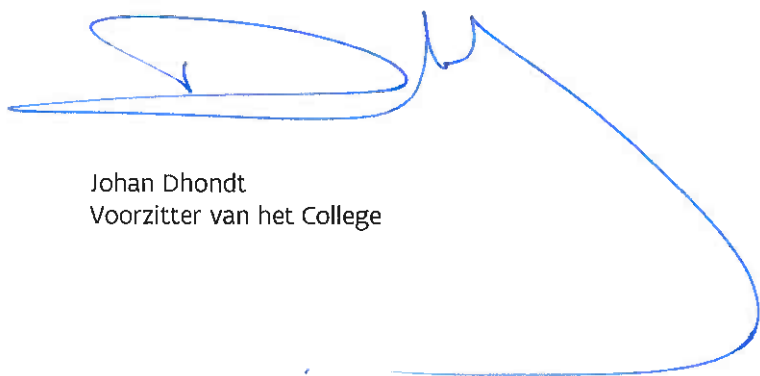
Conclusies vraag IV.

1. Zowel bij de universiteiten als bij de hogescholen kunnen de studenten terecht bij de sociale dienst / dienst studentenvoorzieningen voor informatie en voor financiële steun bij de studiekosten.
2. Deze diensten hebben gestandaardiseerde goed uitgewerkte procedures waarin de criteria voor een tussenkomst worden bepaald.
3. De financiële steun kan de vorm aannemen van o.m. niet terug te betalen toelagen, (renteloze) leningen, uitstel van betaling, een spreidingsplan voor de betalingen,...
4. Bij sommige universiteiten worden er bepaalde grenzen ingebouwd (minimum aantal studiepunten, sommige toelagen beperkt tot beurs- en bijna-beursstudenten,...).
5. Jobdiensten van de universiteiten hebben een ruim aanbod van studentenjobs waardoor de student die dit wenst zijn/haar budget kan aanvullen.
6. Sommige hogescholen kennen tussenkomsten toe voor specifieke materiële steun, in andere hogescholen zijn deze financiële toelagen niet "gekleurd".

Hiermee hopen wij, mevrouw de minister, in voldoende mate invulling te hebben gegeven aan uw opdracht met betrekking tot de forfaitaire en extra studiekosten in de hogeronderwijsinstellingen. Het College is vanzelfsprekend graag bereid zijn medewerking te verlenen wanneer u nog bijkomende vragen mocht hebben.

Met de meeste hoogachting,

Namens het College van regeringscommissarissen,

Johan Dhondt
Voorzitter van het College